

VROEGE AVONDEN

DOOR

□ M. H. WERKMAN. □

De herfst viel dit jaar vroeg in, met slagregens en najaarswind, die in vlagen over de velden neerstreek. Daarna kwamen dagen van stilte en bruine bladeren in den mist.

Toen de jonge professor Dirks dien namiddag de deur van zijn studeerkamer achter zich sloot, overviel hem de kilte van den herfst met een rilling. Haastig liep hij op het openstaande venster toe, en sloot het. Dan bleef hij, de hand nog aan den grendel, staan, uitziende over het land. Hij was na het college nog even op de bibliotheek aangeloopen, om iets na te slaan en met enkele boeken onder den arm naar huis gewandeld, zijn kleine villa, even buiten de stad. Toen hij, zijn hoed en jas in de gang latende, de kamer binnen kwam, bemerkte hij in het vochtig kille vertrek, dat hij te haastig geloopt had.

De laatste dagen had hij dit meer aan zich gemerkt, dat overhaaste en rusteloze. Sedert zijn jeugd had hij gehouden van het najaar, het seizoen van bezonken kracht, van de frissche, tot werken prikkelende atmosfeer der vroege herfst dagen. Na den altijd met zorg verwachten zomer van broeiende hitte en afmattende lusteloosheid kwam steeds weldadig de verkoeling van den herfst.

Dat hij vandaag zich wat bezorgd gevoelde voor zijn gezondheid, kon het eerste aankondigen zijn van een vroeg naderenden ouderdom, evenals de enkele grijze haren, die aan zijn slapen zichtbaar werden. Kon men zoo ongemerkt de grens overgaan en plotseling tot het inzicht komen, oud te zijn geworden? En hij was nog maar enkele jaren meer dan dertig, al telden er verscheidene van dubbel. Toegevende aan een vermoeidheid, die hij zich niet verklaren kon, liet hij zich neer in den stoel voor het

venster, en bleef er zitten uitzien. Deze nevelige herfstdagen hadden hem altijd droomerig gestemd. Maar vroeger werkte zijn verbeelding naar voren, den tijd tegemoet, wanneer bereikt zou worden, wat hij meende, te mogen verwachten. Nu, nu hij verder gekomen was, dan hij ooit gehoopt had, en algemeen gold voor een begunstigde van het lot, die, nauwelijks dertig, het hoogste bereikte, nu voelde hij zich als een jong-oud man, met den iets gebogen, zorgvuldigen gang van wie voorzichtigheid geleerd heeft, en die begint, zich bezig te houden met de dingen van vroeger.

Hij zag zich weer als het jonge schoolmeestertje op een dorp, ergens midden in de hei, in een tijd van studie en geduld, van moed en hoop, en van honger. De honger en de ontzegging waren altijd de trouwe begeleiders geweest, die dreven tot arbeid en studie. Van dat dorpje, waar hij de eerste kennis opdeed van de planten en van den aardbodem, en waar hij met bijeengespaarde les gelden en hulp van den dominee studeerde voor het staatsexamen, kwam hij op de academie. Hier herinnerde hij zich van, hoe hij met zijn arbeidslust en zijn ontbering leefde te midden van de weelde en de feesten der anderen. Verbitterd hadden die jaren hem niet, doch hij was er nadenkend geworden. Ten slotte maakte een studiebeurs het einde aan de zorgen en kon hij zijn studie besluiten met een promotie cum laude. Zijn proefschrift over de voorhistorische planten trok reeds eenige aandacht. Een paar jaren als leeraar in een kleine plaats, waar men hem voor zonderling en stug hield en links liet liggen, volgden, en dan eenige in een stad, waar hij zorg met zijn leerlingen had. Een uitvoeriger werk over de aardlagen en het botanische leven der voorhistorische tijdperken vestigde voorgoed de aandacht op hem, zodat een onverwacht sterfgeval hem den leerstoel aan een academie verschafte.

Daarmee was hij reeds ver het eens gehoopte doel voorbijgekomen, en leefde in

de genoten achting en aanzien voor het eerst op, zoodat hij in ernst begon te denken, dat hij nog eens als andere menschen gelukkig zou kunnen worden. Tot dien tijd had hij weinig gelegenheid gehad, in gezelschap te komen, terwijl de bezwaren van zijn geringe maatschappelijkheid en de financieele verplichtingen tegenover een zieke moeder hem terughielden. Alleen gebleven na het sterven zijner moeder, met om zich de koele zorg van een huishoudster, die hij betaalde, begon hij voor het eerst klaar en duidelijk het gemis te gevoelen en zich af te vragen, of het niet nog mogelijk zou zijn, het intieme geluk van eenvoudige menschen te vinden.

Deze mogelijkheid was hem dezen zomer bereikbaar verschenen, tijdens de weken, die hij doorgebracht had in pension in een kleine badplaats aan de Noordzee. Het was een wat apart familiepension, waar alleen menschen van zekere uitzondering vertoefden, die het elkaar aanbevalen. Hier ontmoette hij het eerste meisje, dat hem sedert een mislukte liefde in de dorpsjaren interesseerde. Ze was veel jonger dan Dirks, hoogstens even over de twintig, de dochter van een bekend staatsman, een Haagsch meisje van voltooide opvoeding en voornamen beschaving. Haar gemakelijkheid van bewegen en zekerheid van optreden deden Dirks het verschil van meer dan tien jaar gaarne vergeten. Ook hoopte hij, dat men hem niet ouder zou schatten, dan hij werkelijk was, en rekende, dat zijn modieuze verzorgde kleeding hem enkele jaren jonger maakte. En dan had hij zich ook niet zoo moe gevoeld als anders, en dit moest op zijn uiterlijk terugwerken.

In het kleine pension, waar men van alle logés in groote trekken het leven kende, wist men, dat de jonge professor Dirks van heel eenvoudige afkomst was, en enkelen wisten te spreken over zijn volharding en talent, de hoogachting, die zijn wetenschap genoot en de waardeering tot in het buitenland. In die kleine wereld verschaftte hem de mogelijkheid, dat zijn naam nog eens

verbonden zou worden aan een buitenlandse academie en belangrijke onderzoekingen, genoeg aanzien, om deze menschen uit regeerings- en patriciersfamilies hem te doen behandelen met onderscheiding.

In de kleine wereld van het pension, waar de dames zijn vermoeid en nadenkend uiterlijk interessant vonden, had Dirks dadelijk sterk den indruk in zich opgenomen van dit jonge Haagsche dametje, dat zich gevleid gevoelde door de uitwerking, die haar aanwezigheid op dezen jongen geleerde maakte. Zij kwam in zijn leven als het prinsesje der sprookjes, blond en rank, met den ernstigen glimlach van een diep innerlijk, en zij nam hem wel geheel voor zich in.

Van haar kant was het misschien in het eerst niet meer dan nieuwsgierigheid naar het leven van deze in de eenzaamheid gegroeide persoonlijkheid, die meestal gesloten was, en van wien anderen met eerbied en tegemoetkoming spraken. En zeker was het ook achting geweest voor den man, die een alleenstaanden naam had weten te maken, die haar bewogen had, het gezelschap van dezen vreemde te zoeken, die zoo geheel anders was dan de jonge mannen, die zij in haar Haagsche omgeving zag.

Uit tafel- en thee-uur-gesprekjes op de veranda ontstonden afspraakjes voor een wandeling in het duin, waarbij ze zich interesseerde voor zijn planten en zijn vertellen van ontstaan, ontwikkeling en uitsterven van de soorten in de natuur in den loop van tijden. Haar ontzag voor zijn werken en succes was oprecht genoeg, om hem gelukkig te maken, en tegelijk met de vreugde over de belangstelling van een onbevoegde, welke hem aangener was dan het meest bevoegde oordeel, kwam in dezen vereenzaamde de gedachte omhoog, dat er een geluk bestaat, dat voor ieder mensch te bereiken is, wanneer hem de gelegenheid geboden wordt. Op zijn wandelingen naast deze bekoorlijke heel jonge vrouw gevoelde hij voor het eerst, wat zij op hem hadden voor

gehad, wier leven effen en gemakkelijk is gemaakt.

Hoe geheel anders dan vorige zomers was deze zomer geweest. Hoe had hij de groote symphonie gehoord van het wijde zeegeruisch en de blauwe luchten. Voor het eerst in zijn eenzame leven werd hij gelukkig in het klare bewustzijn van de werkelijkheid van elken dag, dien hij mocht doorbrengen in deze omgeving en in de nabijheid van deze heel jonge vrouw, wier leven zoo geheel anders gericht was geweest als het zijne, maar die toch in de diepte van haar innerlijk zooveel gelijk verijnds had als hijzelve.

Als melodieën uit de groote symphonie bleven sommige dagen in zijn herinnering achter, die hij als kostbaarheden aannam en bewaarde. Wanneer hij des morgens wakker lag en de zon zag buiten de zonneschermen, dan overdacht hij de kleine gebeurtenissen, gesprekken en woorden van den dag, die gisteren was, en leefde in verwachting de ontmoetingen van den nieuwen dag tegemoet.

Een morgen had hij haar uitgeteekend, zooals ze zat op de houten verandatrap, een grooten zonnehoed op het blonde, gewelfde haar, een figuurtje van ranke lijnen, de oogen neer naar het boek op haar handen, *Les Solitudes* van Sully Prudhomme, dat hij haar te lezen had gegeven. Te voren had hij weinig neiging gevoeld tot literatuur en verzen vooral, maar op dit werkje was zijn aandacht gericht geworden bij de opnemings van Poincaré in de Académie Française, waarbij deze bewonderde wiskundige, der gewoonte getrouw, een rede uitgesproken had over hem, wiens zetel hij ging innemen, den zachtzinnigen dichter. En hij had er verwantschap in gevoeld in deze verzen, met zijn eigen innerlijk, waar heel diep ook het besef bestond, dat het niet mogelijk is, dat twee menschen wezens elkaar in hun diepste wezen kunnen naderen. Toch waren deze bewustwordingen van grenzen steeds overstemd door het vreugdevolle vertrouwen in de macht van toewijding en overgave.

Een anderen dag waren ze samen heel ver

naar het noordengewandeld, over het vochtig-vaste strand, en bij het zoeken in de duinen afgedwaald. Bij het missen van een stap langs een helling bezeerde zij haar voet, zoodat het loopen pijn deed. Den langen weg terug had hij haar gesteund, terwijl zij op hem leunde met vertrouwende hulpbehoevendheid.

Tegenover alle toespelingen der andere gasten, die hun omgang met vriendelijke belangstelling zagen, toonde zij onveranderlijk dezelfde kalme gerustheid van haar in evenwicht opgegroeid leven. Er was voorzeker bij haar geen gedachte aan flirt opgekomen. Het stond voor haar nu eenmaal vast, dat men met een man als hij niet flirtte, zooals met de jonge mannen van de tennisbaan. Zijn ernst vond bij haar altijd volle waardeering en zijn grappen, wat naïf gepoogd soms en onhandig, werden door haar begrepen en aanvaard met den glimlach, waarin misschien ook wat ironie lag, die vriendelijke en licht te dragen ironie, die hij ook van zichzelf duldde.

En een avond in de schemering, opgeklaard na een donkeren dag van regen, vertelde Dirks aan het meisje van zijn leven, van zijn willen en werken. Hij sprak van de onthouding en ontbering van zijn dorpsstijd, toen hij de hei in dwaalde en de eerste vondsten deed. En hij vertelde van zijn studie en den nutteloos opgeofferden tijd aan het opnemen van een voorraad kennis, die nu eenmaal voorgeschreven was, en die hem soms tot aan het wanhopen had gebracht. Zijn eenzaamheid vertelde hij, op het dorp, de misverstane intellectueel van dien microcosmos van het dorpsleven, en de terughouding der boerenmeisjes. In de academiestad was het in andere verhoudingen hetzelfde geweest, zijn weinige maatschappelijkheid en de terughouding der anderen. Later in de steden, waar hij als leeraar gewerkt had, was hem meer tegemoetkoming getoond, maar zijn gevoeligheid was nog gewond van de reserve van vroeger, en te veel had hij geweten, dat men niet hem zocht

voor de mogelijkheid van een huwelijk, maar zijn positie, zijn toekomst.

Dien avond werd ze heel stil en verzonken en haar woorden waren niet in den gewonen toon van gerustheid. Er was, toen ze hem alleen liet, een klank in haar stem, die vreemd was aan haar vroegere gesprekken.

Kort er na vertrok zij en keerde ook hij weer in zijn academiestad terug. Toen kwamen haar briefjes, kleine blaadjes, beschreven met haar net, regelmatig schrift van een zorgvuldige meisjes-hand, een beetje verzorgd schrift en wat verzorgde zinnen, maar verwonderlijk zacht en aangenaam waren hem de gekozen woorden, gebruikt voor dingen van allen dag. En uit de stemming van gevoeligheid en verlangen naar wat vriendelijkheid en belangstelling schreef hij telkens terug, uitingen van zijn eenvoudige gevoel in simpele woorden.

De dagen gingen voorbij, gelijkelijk gedempt van stemming, met nevelige morgens en avonden, terwijl den roerloozen dag lang het gelende loover der boomen van tinten wisselde in den bleekeren zonneschijn. Eenige dagen telkens tusschen brief en antwoord, ditmaal wat langer dan te voren. Een vage vrees woelde nu enkele dagen reeds in hem, dat haar altijd zorgvuldige briefjes niets meer te zeggen hadden dan belangstelling en vriendelijkheid van het jonge meisje tegenover den man, voor wien ze eerbied gevoelde. En meer dan dezen zomer gevoelde hij zich den laatsten tijd moe en oud, op steeds grooteren afstand van haar jeugd.

In gedachten en mijmering verzonken vond hem zijn huishoudster, die een brief bracht. Het was donker in de kamer. Dirks stak de gaslamp aan, en bezag het adres. Het was haar hand. Hij scheurde de envelop open en begon het briefje te lezen. Na een

oogenblik zonk de hand met het briefje neer, en Dirks bleef starende een oogenblik staan. Toen ging hij naar het loketkastje, waarin hij haar andere briefjes bewaarde en sloot dit er bij. In weinige vriendelijke woorden vertelde ze hem, dat ze zich verloven ging, met een mijnheer zoo of zoo, vermoedelijk van de tennisclub. Ze wilde het hem als haar vertrouwden vriend van dezen zomer vooraf zeggen. Dat ze zich heel gelukkig gevoelde, was overal te lezen uit wat er niet stond geschreven.

Van uit de stemming van diepe moedeloosheid en plotselinge veroudering schreef Dirks haar een brief van gelukwensch, waarin hij haar zijn groote vreugde betuigde over het geluk, dat zij vooral verdiende.

Daarna bleef de jonge professor Dirks stil, terwijl het gas suisde en de ruiten, waarvoor de gordijnen nog steeds niet neergelaten waren, zwarte plekken teekenden in de wanden. Buiten was het beginnen te regenen. De droppen tikten tegen het eene zijvenster. En in dezen vroegen herfstavond zag hij een oogenblik zijn eigen leven verbeeld, een vroege avond, troosteloos van stilte en vereenzaming en triest als de regen tegen de ruiten.

Nu zou hij weer als vroeger de stille, gesloten geleerde moeten zijn. Hij streek zich langs het voorhoofd en door de haren. Hij gevoelde zich veel ouder en wat moe, geen meester meer over het leven, dat hem nu ging meenemen, waarheen het wilde. Misschien zou hij zijn zusters raad volgen en de stille Lien Veld tot zijn vrouw vragen, die onopgemerkt als een huishoudster langs zijn leven zou leven. Misschien ook zou hij alleen blijven, al naar het komen wilde. Buiten begon het te waaien. De wind dreef enkele bladeren ritselend langs het venster.